

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

(назва факультету/підрозділу)

КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

(назва кафедри)

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Економіка природокористування

(назва навчальної дисципліни)

вибіркова

(обов'язкова загальна або обов'язкова професійна або вибіркова)

підготовки бакалавра

Рекомендовано кафедрою управління
та організації діяльності у сфері
цивільного захисту на
2025 – 2026 навчальний рік.
Протокол від «22» серпня 2022 року
№ 1

Силабус розроблений відповідно до Робочої програми навчальної
дисципліни «Економіка природокористування»

2022 рік

Загальна інформація про дисципліну

Анотація дисципліни

Навчальна дисципліна «Економіка природокористування» є вибірковою компонентою освітньо-професійної програми «Екологічна безпека» спеціальності 101 «Екологічна безпека».

Знання отримані під час вивчення навчальної дисципліни «Економіка природокористування» спрямовані на регулювання процесів взаємодії суспільства та природи, процесів раціонального використання природних ресурсів та стимулювання охорони навколишнього середовища.

Даний курс передбачає теоретичне і практичне оволодіння еколого-економічними механізмами та методами управління процесом природокористування з метою оптимізації взаємодії суспільства та природи.

Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Григоренко Наталія Володимирівна, доцент кафедри управління та організації діяльності у сфері цивільного захисту факультету цивільного захисту, кандидат наук з державного управління
Контактна інформація	м. Харків, вул. Баварська, 7, кабінет №114. Робочий номер телефону: (057) 370-50-52, м/т 0689533198
E-mail	grigorenkonv@nuczu.edu.ua
Наукові інтереси	організаційно-економічні механізми та інструменти управління діяльності органів та підрозділів ДСНС; оцінка ефективності заходів у сфері цивільної безпеки; цивільний захист
Професійні здібності	професійні знання, досягнення у сфері наукових інтересів, значний досвід викладацької діяльності
Наукова діяльність за освітньою компонентою	Профіль у Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=hrNA_GwAAAAJ&hl=ru Профіль у ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4972-4515 Профіль у SCOPUS: https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57218556892

Час та місце проведення занять з навчальної дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті Університету (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щосереди з 16.00 до 17.00 в кабінеті № 111 або за номером мобільного телефону або через електронну систему управління навчанням Moodle (<http://moodle.nuczu.edu.ua/>).

В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

Мета вивчення дисципліни: є формування системи економічних знань та умінь з питань в області управління раціональним використанням природних ресурсів і охорони навколишнього середовища, соціально-економічних аспектів природокористування і природоохоронного законодавства, формування економіко-екологічного світогляду.

Основні завдання вивчення навчальної дисципліни спрямовані на оволодіння здобувачами вищої освіти системою економічних знань щодо регулювання процесів взаємодії суспільства та природи, процесів раціонального використання природних ресурсів та стимулювання охорони навколишнього середовища.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти
	очна (денна)
Статус дисципліни	вибіркова
Рік підготовки	четвертий
Семестр	7-й
Обсяг дисципліни:	
- в кредитах ЄКТС	5,0
- кількість модулів	3
- загальна кількість годин	150
Розподіл часу за навчальним планом:	
- лекції (годин)	30
- практичні заняття (годин)	30
- семінарські заняття (годин)	10
- лабораторні заняття (годин)	-
- курсовий проект (робота) (годин)	-
- самостійна робота (годин)	80
- індивідуальні завдання (науково-дослідне) (годин)	-
- підсумковий контроль (диференційований залік, екзамен)	Екзамен

Передумови для вивчення дисципліни - (за вибором здобувача вищої освіти на будь-якому курсі навчання).

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньо-професійної програми «Екологічна безпека» вивчення навчальної дисципліни «Економіка природокористування» повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Дисциплінарні результати навчання	аббревіатура
Демонструвати навички оцінювання рівня значимості природних ресурсів для національного господарства	ДРН1
Прогнозувати наслідки антропогенного впливу на навколишнє середовище	ДРН2
Демонструвати навички розробки механізмів щодо раціонального природокористування	ДРН3
Брати участь у розробці економічних стимулів природокористування	ДРН4
Демонструвати навички оцінювання ефективності природоохоронних заходів	ДРН5

- формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Очікувані компетентності з дисципліни	аббревіатура
Здатність до оцінки природних ресурсів під час вибору напрямку їх використання	ОКД1
Здатність проводити економічну оцінку впливу людини на природу	ОКД2
Здатність проводити економіко-екологічну експертизу продукції	ОКД3
Здатність використовувати економічні методи управління	ОКД4
Здатність визначати економічну та соціальну ефективність природоохоронних заходів, економічних збитків від забруднення довкілля та розмірів їх відшкодування	ОКД5

У результаті вивчення навчальної дисципліни «ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ» здобувач вищої освіти повинен отримати:

знання:

- економічної сутності, складу, структури природних ресурсів України;
- особливостей всіх типів природних ресурсів, їх еколого-економічної оцінки;
- методів оцінки природних ресурсів;
- показників еколого-економічного рівня виробництва;
- еколого-економічної оцінки відходів виробництва та вторинної сировини;
- механізмів формування економічних збитків від забруднення навколишнього середовища;

- критеріїв та показників загальної економічної ефективності природоохоронних заходів;
- методів розрахунку економічної ефективності капітальних вкладень у раціональне використання природних ресурсів та охорону навколишнього середовища;
- ролі платежів за використання природних ресурсів у податковій системі України;
- економічних та соціальних факторів ресурсозабезпечення;
- економічного стимулювання природоохоронної діяльності;
- матеріально-технічну базу галузі охорони навколишнього середовища.

уміння/навички:

- виконувати розрахунки вартості природних ресурсів;
- проводити еколого-економічний аналіз господарської діяльності підприємства;
- проводити оцінку економічних наслідків забруднення навколишнього середовища;
- визначати економічний збиток, що наноситься національному господарству в результаті нераціонального природокористування, порушення законів, норм, правил охорони природи;
- визначати розмір витрат, необхідних для ліквідації негативних техногенних впливів на довкілля;
- проводити еколого-економічне обґрунтування інвестицій в охорону навколишнього середовища та визначати соціально-економічну ефективність екологічних витрат.

комунікації:

- донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень, власного досвіду та аргументації;
- збір, інтерпретація та застосування даних.

відповідальність та автономія:

- спроможність нести відповідальність за вироблення та ухвалення рішень у непередбачуваних робочих контекстах;
- формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти;
- здатність продовжувати навчання із значним ступенем автономії.

Програма навчальної дисципліни

Теми навчальної дисципліни:

МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Тема 1.1. Економіка природокористування як наука.

Економіка природокористування як економічна дисципліна. Національне багатство країни, як головний об'єкт охорони ДСНС України. Поняття природокористування, його соціально-економічна суть, складові частини. Класифікація ресурсів довкілля.

Тема 1.2. Природні ресурси як складова продуктивних сил суспільства, їх економічна оцінка.

Природні ресурси у системі економічних відносин. Економічна оцінки природних ресурсів. Показники для оцінки вартості природних ресурсів. Види індивідуальних оцінок.

Тема 1.3. Міжнародний досвід та співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища.

Особливості екологічного регулювання і планування в зарубіжних країнах. Трансграничне забруднення. Підходи до оцінки економічних збитків від антропогенного впливу на навколишнє середовище за кордоном. Міжнародні екологічні організації.

Тема 1.4. Соціально-економічні проблеми охорони навколишнього середовища.

Взаємозв'язок соціально-економічних та екологічних аспектів у суспільстві. Матеріально-технічна база галузі охорони навколишнього середовища. Регіональні еколого-економічні проблеми. Соціально-економічні передумови екологічної кризи.

Тема 1.5. Управління природокористуванням і охороною природи.

Органи і структура управління в галузі природокористування та охорони природного середовища. Моніторинг навколишнього природного середовища та державний контроль природокористування. Система фінансування екологічних програм і заходів з охорони навколишнього середовища. МК-1.

МОДУЛЬ 2. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРИРОДООХОРОННИХ ЗАХОДІВ

Тема 2.1. Економічні заходи забезпечення раціонального природокористування та охорони довкілля.

Сутність економічного механізму регулювання раціонального природокористування. Економічні інструменти (ціна за ресурси, економічні вигоди, перерозподільні платежі). Економічна оцінка природоресурсного потенціалу. Екологічне страхування: суть, мета, значення.

Тема 2.2. Фінансування природоохоронної діяльності в Україні.

Основні положення фінансування природоохоронної діяльності в Україні. Особливості стану вітчизняного фінансування охорони навколишнього природного середовища. Інструменти економічного регулювання природокористування.

Тема 2.3. Економічна оцінка впливу людини на довкілля.

Економічні та еколого-економічні збитки. Економічна оцінка впливу людини на довкілля. Класифікація економічних та еколого-економічних збитків. Методи визначення еколого-екологічних збитків.

Тема 2.4. Економічна ефективність охорони природи.

Економічна ефективність охорони природи, охорони довкілля, природокористування, управління охороною довкілля. Екологічні, соціальні та економічні результати оцінки ефективності природоохоронних заходів. Екологічні показники продукції. Моніторинг ефективності природоохоронної політики.

Тема 2.5. Система ринкових механізмів економічного регулювання і стимулювання у сфері природоохоронної діяльності. Економічні стимули до раціонального використання природних ресурсів. Види фінансового стимулювання раціонального природокористування. Джерела та механізми фінансування енергозберігаючих заходів в Україні. МК-2.

МОДУЛЬ 3. ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Тема 3.1. Економічний механізм охорони й раціонального використання водних ресурсів.

Поняття раціонального водокористування та основні його напрями. Еколого-економічні проблеми використання водних ресурсів. Збір за спеціальне використання водних ресурсів та збір за користування водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту (плату за воду). Ліміти на використання водних ресурсів.

Тема 3.2. Економічний механізм охорони й раціонального використання земель.

Поняття і напрями раціонального землекористування. Стан господарського використання земельних ресурсів. Економічна сутність земельного оподаткування та його значення. Суть та види оцінки земель. Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель. Земельне оподаткування як інструмент фінансування природоохоронних заходів.

Тема 3.3. Економічний механізм охорони й раціонального використання атмосферного повітря.

Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення охорони атмосферного повітря. Оцінка результатів забруднення атмосфери. Збір за забруднення навколишнього природного середовища. Податок з власників транспортних засобів.

Тема 3.4. Економічний механізм охорони і раціонального використання надр.

Мінерально-сировинна база України. Раціональне використання геологічного середовища. Оцінка впливу на довкілля. Спеціальні дозволи на користування надрами. Плата за користування надрами.

Тема 3.5. Економічний механізм охорони й раціонального використання лісів, рослинних і тваринних ресурсів.

Загальногосподарське значення лісу. Економічна оцінка лісових, рослинних, тваринних ресурсів. Платежі за використання лісів, рослинних і тваринних ресурсів. МК-3. Екзамен.

Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять:

Назви модулів і тем	Очна (денна) форма					
	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські) заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	модульна контрольна робота	
Модуль 1 . Теоретичні основи економіки природокористування						
Тема 1.1 Економіка природокористування як наука	9	2	2	–	5	–
Тема 1.2 Природні ресурси як складова продуктивних сил суспільства, їх економічна оцінка	9	2	2	–	5	–
Тема 1.3 Міжнародний досвід та співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища	9	2	2	–	5	–
Тема 1.4 Соціально-економічні проблеми охорони навколишнього середовища	9	2	2	–	5	–
Тема 1.5 Управління природокористуванням і охороною природи	12	2	2	–	6	2
Разом за модулем 1	48	10	10	–	26	2
Модуль 2 . Економічна ефективність природоохоронних заходів						
Тема 2.1 Економічні заходи забезпечення раціонального природокористування та охорони довкілля	9	2	2	–	5	
Тема 2.2 Фінансування природоохоронної діяльності в Україні	9	2	2	–	5	–

Тема 2.3 Економічна оцінка впливу людини на природу	11	2	4	–	5	–
Тема 2.4 Економічна ефективність охорони природи	13	2	4	–	7	–
Тема 2.5 Система ринкових механізмів економічного регулювання і стимулювання у сфері природоохоронної діяльності	12	2	2	–	6	2
Разом за модулем 2	54	10	14	–	28	2
Модуль 3 . Економічні механізми природокористування						
Тема 3.1 Економічний механізм охорони й раціонального використання водних ресурсів	9	2	2	–	5	–
Тема 3.2 Економічний механізм охорони й раціонального використання земель	9	2	2	–	5	–
Тема 3.3 Економічний механізм охорони й раціонального використання атмосферного повітря	9	2	2	–	5	–
Тема 3.4 Економічний механізм охорони і раціонального використання надр	9	2	2	–	5	–
Тема 3.5 Економічний механізм охорони й раціонального використання лісів, рослинних і тваринних ресурсів	12	2	2	–	6	2
Разом за модулем 3	48	10	10	–	26	2
Разом	150	30	34	–	80	6

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Очна форма
1.	Еколого-економічні аспекти природокористування	2
2.	Природні ресурси у системі економічних відносин	2
3.	Особливості екологічного регулювання і планування в зарубіжних країнах	2
4.	Роль прав власності у забезпеченні ефективного ринкового розміщення	2
5.	Управління якістю охорони навколишнього середовища на різних адміністративних рівнях: державному, регіональному, місцевому та рівні підприємства.	2
Разом		10

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Очна форма
1.	Економічні інструменти (ціна за ресурси, економічні вигоди, перерозподільні платежі).	2
2.	Економічне стимулювання раціонального природокористування.	2
3.	Методи визначення економічних збитків від антропогенного впливу довкілля.	4
4.	Економічна ефективність охорони природи, охорони довкілля, природокористування, управління охороною довкілля.	4
5.	Головні економічні інструменти економічного регулювання і стимулювання у сфері природоохоронної діяльності	2
6.	Економічні інструменти охорони й раціонального використання водних ресурсів	2
7.	Економічні інструменти охорони й раціонального використання земель	2
8.	Економічні інструменти охорони й раціонального використання атмосферного повітря	2
9.	Економічні інструменти охорони й раціонального використання надр	2
10.	Економічні інструменти охорони й раціонального використання лісів, рослинних і тваринних ресурсів	2
Разом		24

Орієнтована тематика індивідуальної самотійної роботи:

1. Напрями та рівні природокористування в Україні.

2. Природно-ресурсний потенціал України з метою встановлення можливостей забезпечення ресурсами суб'єктів національної економіки.
3. Досвід зарубіжних країн у сфері охорони довкілля.
4. Роль міжнародної громадськості у відверненні глобальної екологічної кризи.
5. Соціально-економічні, політичні та моральні передумови екологічної кризи.
6. Економічне, правове, нормативне забезпечення екологічної політики України.
7. Питання економіки природокористування у нормативних актах України.
8. Економічна ефективність охорони природи, охорони довкілля, природокористування, управління охороною довкілля.
9. Екологічні проблеми атмосферного повітря в Україні.
10. Основні тенденції у сфері використання земельних ресурсів.
11. Раціональне використання природних ресурсів: реалії та проблеми.
12. Проблеми водних ресурсів та заходи, спрямовані на поліпшення джерел води.
13. Традиційні і альтернативні джерела енергії в контексті економічної моделі розвитку.
14. Економічні механізми природокористування.
15. Земля як територіальна основа розвитку суспільства та як ресурс.
16. Надра України та їх раціональне використання.
17. Сертифікація лісів як інструмент сталого лісового менеджменту та маркетингу.
18. Лісовий фонд України та сучасний стан лісових ресурсів
19. Суть природних ресурсів і їх економічна оцінка.

Форми та методи навчання і викладання

Вивчення навчальної дисципліни реалізується в таких формах: навчальні заняття за видами, консультації, контрольні заходи, самостійна робота.

В навчальній дисципліні використовуються такі методи навчання і викладання:

- методи навчання за джерелами набуття знань: словесні методи навчання (лекція, пояснення, бесіда, інструктаж); наочні методи навчання (ілюстрація); практичні методи навчання (практична робота);
- методи навчання за характером логіки пізнання: аналітичний, синтетичний, індуктивний, дедуктивний, традуктивний;
- методи навчання за рівнем самостійної розумової діяльності тих, хто навчається: проблемний виклад, частково-пошуковий, дослідницький;
- інноваційні методи навчання: робота з навчально-методичною літературою; навчання з використанням технічних ресурсів (відкрита освіта через соціальні мережі та вебресурси, освіта на події (онлайн-заходи));

інтерактивні методи; методи організації навчального процесу, що формують соціальні навички - softskills;

- науково-дослідна робота;
- самостійна робота.

Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: усні відповіді на семінарських заняттях, виконання практичних завдань, контрольних та самостійних робіт; реферати, есе; презентації та виступи на наукових заходах; екзамен.

Оцінювання рівня освітніх досягнень здобувачів за освітніми компонентами, здійснюється за 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України з переведенням в оцінку за рейтинговою шкалою - ЄКТС та в 4-бальну шкалу.

Таблиця відповідності результатів оцінювання знань з навчальної дисципліни за різними шкалами:

За 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України	За рейтинговою шкалою (ЄКТС)	За 4-бальною шкалою
90–100	A	відмінно
80–89	B	добре
65–79	C	
55–64	D	задовільно
50–54	E	
35–49	FX	незадовільно
0–34	F	

Критерії оцінювання

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль проводиться на кожному семінарському та практичному заняттях та за результатами виконання самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) та набутих навичок під час виконання практичних завдань.

Кожен здобувач вищої освіти повинен мати опорний конспект лекцій (ОКЛ) на лекціях і вести в ньому записи власноруч. Під час самостійної роботи рекомендується доповнити записи лекції та завершити виконання завдань, що були зазначені.

Контроль роботи проводиться: з лекційного матеріалу - шляхом перевірки конспектів, виступу на семінарських заняттях; з практичних занять - шляхом перевірки виконаних завдань; з індивідуальних занять – шляхом перевірки реферату за обраною темою.

У процесі вивчення дисципліни проводиться проміжний модульний контроль: здобувачі вищої освіти виконують три модульні контрольні роботи. Модульна контрольна робота здійснюється через виконання аудиторної письмової роботи під час проведення останнього практичного (семінарського) заняття в межах окремого залікового модуля для здобувачів очної (денної) форми навчання. Кожен варіант модульної контрольної роботи складається з одного практичного завдання та одного теоретичного питання. Підсумкова оцінка за вивчений модуль визначається як сума поточних балів за всіма видами занять і виконаною модульною контрольною роботою.

Підсумковий контроль успішності проводиться у формі екзамену в обсязі навчального матеріалу і у терміни, встановлені навчальним планом. Кожен варіант екзаменаційного білету складається з трьох завдань: двох теоретичних питань та практичного завдання (задачі).

Підсумкова семестрова оцінка визначається за результатами отриманих модульних оцінок за усі модулі та відповіді на екзамені.

Індивідуальна самостійна робота (не обов'язкова) є однією з форм роботи здобувача, яка передбачає створення умов для повної реалізації його творчих можливостей, застосування набутих знань на практиці.

Здобувачу вищої освіти необхідно обрати одну з рекомендованих тем та самостійно виконати поглиблене теоретичне дослідження. Результати дослідження оформити звітом у формі есе, реферату або презентації.

Розподіл та накопичення балів, які отримують здобувачі вищої освіти, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни:

Види навчальних занять	Кількість навчальних занять	Максимальний бал за вид навчального заняття	Сумарна максимальна кількість балів за видами навчальних занять	
I. Поточний контроль				
Модуль 1	лекції	5	1	5
	практичні заняття	–	–	–
	семінарські заняття	5	2	10
	Модульна контрольна	1	5	5

	робота			
Разом за модуль 1				20
Модуль 2	лекції	5	1	5
	практичні заняття	7	3	21
	семінарські заняття	–	–	–
	Модульна контрольна робота	1	5	5
Разом за модуль 2				31
Модуль 3	лекції	5	1	5
	практичні заняття	5	3	15
	семінарські заняття	–	–	–
	Модульна контрольна робота	1	5	5
Разом за модуль 3				25
Разом за поточний контроль				76
II. Індивідуальна самостійна робота (не обов'язкова)				12
III. Підсумковий контроль (екзамен)				24
Разом за всі види навчальних занять та контрольні заходи				100

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти на лекції (оцінюється в діапазоні від 0 до 1 балу):

1 бал нараховуються здобувачам, які в повному обсязі самостійно і творчо опрацювали всі питання лекції і вільно володіють її змістом.

0,5 бали нараховується здобувачам, які опрацювали лише окремі питання лекції не достатньо вільно володіють її змістом.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти на семінарському занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 2 балів):

2 бали – питання розкриті в повному обсязі, відповідь вірна; обґрунтовано та аргументовано вільно викладає матеріал під час усного опитування, письмових відповідей; правильно вирішив усі тестові завдання;

1 бал – не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом; поверхово та фрагментарно викладає його під час усних та письмових відповідей; вирішено до 50% тестового матеріалу;

0 балів – не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти під час усного опитування, письмових відповідей; не вирішив жодного тестового завдання.

Доповнення до оцінювання знань здобувачів вищої освіти на семінарському занятті:

Доповнення виступу:

2 бали отримують здобувачі вищої освіти, які глибоко володіють матеріалом, чітко визначили його зміст, зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові ідеї та положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень теми заняття.

1 бал отримують здобувачі вищої освіти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Запитання до доповідачів:

2 бали отримують здобувачі вищої освіти, які своїм запитанням до виступаючого суттєво можуть доповнити хід обговорення теми.

1 бал отримують здобувачі вищої освіти, які у своєму запитанні до виступаючого вимагають додаткової інформації з ключових проблем теми, що розглядається.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти на практичному занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 3 балів):

3 бали – практичне завдання виконано в повному обсязі, відповідь вірна, здійснений аналіз, сформульовані висновки, використовуються професійні терміни;

2 бали - практичне завдання виконано на 70%, не здійснений аналіз, не сформульовані висновки, при розв'язанні практичних завдань допущені істотні та значні неточності та помилки;

1 бал – практичне завдання виконано на 35%; не здійснений аналіз, висновки не сформульовані; при розв'язанні практичних завдань допущені істотні та значні неточності та помилки;

0 балів – не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити; не розуміє змісту практичного завдання.

Критерії оцінювання знань здобувачів при виконанні модульних контрольних робіт (оцінюється в діапазоні від 0 до 5 балів) (денна форма навчання):

5 балів – вірно розв'язана задача з дотриманням всіх вимог до виконання; глибоко і всебічно розкрито теоретичне питання;

4 бали – вірно розв'язана задача, але допущені несуттєві неточності та незначні помилки; розкрито теоретичне питання, але не вистачає достатньої аргументації;

3 бали – неповністю розв'язана задача; допущені неточності та помилки; недостатньо обґрунтовано та аргументовано розкрито теоретичне питання;

2 бали – неповністю розв'язана задача, допущені неточності та помилки; недостатньо обґрунтовано та аргументовано розкрито теоретичне питання, допущені суттєві помилки та неточності;

1 – неповністю розв'язана задача, допущені значні граматичні чи стилістичні помилки та практично не розкрито теоретичні питання;

0 балів – не володіє навчальним матеріалом; практично не розкрито

теоретичні питання; задача не розв'язана; завдання не виконане.

Перелік питань для підготовки до модульного контролю № 1:

1. Економіка природокористування як економічна дисципліна. Завдання, предмет, об'єкт, методи вивчення курсу.
2. Поняття природокористування, його соціально-економічна суть і складові частини.
3. Основні принципи природокористування.
4. Класифікація ресурсів довкілля.
5. Модель матеріального балансу.
6. Функції охорони навколишнього природного середовища: відтворювальна, еколого-економічна, просторова.
7. Природні ресурси у системі економічних відносин.
8. «Природні території» їх класифікація, функції.
9. Економічна оцінки природних ресурсів.
10. Критерії економічної оцінки природних ресурсів.
11. Види індивідуальних оцінок
12. Природні ресурси як складова національного багатства
13. Особливості екологічного регулювання і планування в зарубіжних країнах.
14. Ліцензування природоохоронної діяльності.
15. Трансграничне забруднення.
16. Міжнародний реєстр екологічної інформації.
17. Екологічні інвестиції та ринкові механізми охорони навколишнього середовища.
18. Екологічні субсидії, позики, податки, збори, штрафи, кредити, квоти, сертифікати.
19. Оцінка екологічних витрат і вигід.
20. Принцип "забруднювач платить".
21. Участь України у міжнародному співробітництві в галузі охорони довкілля.
22. Взаємозв'язок соціально-економічних та екологічних аспектів у суспільстві.
23. Поєднання охорони навколишнього середовища і темпів економічного росту.
24. Роль прав власності у забезпеченні ефективного ринкового розміщення.
25. Недосконала система прав власності. Причини неефективного розподілу ресурсів.
26. Матеріально-технічна база галузі охорони навколишнього середовища.
27. Причини загострення екологічного становища в Україні. Регіональні екологічні проблеми.

28. Органи і структура управління в галузі природокористування та охорони природного середовища.
29. Цілі та завдання державного управління станом навколишнього середовища.
30. Управління якістю охорони навколишнього середовища на різних адміністративних рівнях: державному, регіональному, місцевому та рівні підприємства.
31. Право громадян на екологічну безпеку.
32. Моніторинг навколишнього природного середовища та державний контроль природокористування.
33. Система фінансування екологічних програм і заходів з охорони навколишнього середовища за рахунок коштів бюджету різних рівнів.
34. Національний план дій з охорони навколишнього середовища і перспектива структурної перебудови економіки.

Перелік практичних завдань до модульного контролю №1:

1. Розрахунок вартості викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами підприємств, установ, організацій.
2. Оцінка економічних збитків від антропогенного впливу на навколишнє середовище.
3. Розрахунок показників для оцінки вартості природних ресурсів.
4. Економічна класифікація природних ресурсів.

Перелік питань для підготовки до модульного контролю № 2:

1. Економічні інструменти (ціна за ресурси, економічні вигоди, перерозподільні платежі).
2. Економічна оцінка природоресурсного потенціалу.
3. Збір за спеціальне використання природних ресурсів, за забруднення, за погіршення якості природних ресурсів; розподіл цих зборів.
4. Фонди охорони навколишнього природного середовища різних рівнів.
5. Економічне стимулювання раціонального природокористування.
6. Загальна класифікація порушень навколишнього природного середовища.
7. Механізм формування економічних збитків від забруднення довкілля.
8. Рівні оцінки економічних збитків, фактори впливу.
9. Класифікація економічних збитків.
10. Методи визначення економічних збитків від антропогенного впливу довкілля.
11. Методичні принципи непрямой оцінки збитків.
12. Метод "валових викидів". Метод "приземних концентрацій". "Нетрадиційні методи".
13. Економність у природокористуванні.
14. Екологічні, соціальні та економічні результати оцінки ефективності природоохоронних заходів.

15. Екологічні показники продукції. Визначення ступеня екологічності продукції.
16. Маркування екологічно чистої продукції. Стан проблеми в Україні.
17. Головні економічні інструменти впливу на ринкову кон'юнктуру: державне кредитування приватного підприємництва, податкові пільги, система пільгової амортизації, фіксовані платежі, штрафи тощо.
18. Нові ринкові методи екологічного природокористування (торгівля правом на забруднення та ін.).
19. Еколого-етичні мотиви в інвестиційній політиці.
20. Операційні критерії еколого-етичних фондів.

Перелік практичних завдань до модульного контролю №2:

1. Обрахування негативних наслідків з урахуванням змін економічних функцій елементів природи
2. Механізм формування економічних збитків від забруднення довкілля
3. Розрахунок локальних економічних збитків від забруднення повітря, водного середовища, господарських об'єктів.
4. Прогнозування економічних збитків від впливу на довкілля.
5. Екологічні, соціальні та економічні результати оцінки ефективності природоохоронних заходів.

Перелік питань для підготовки до модульного контролю № 3

6. Водні ресурси України.
7. Використання водних ресурсів: промислове, побутове використання та використання для питва, транспортне, гідроенергетичне та інше.
8. Збільшення споживання води промисловістю, для побутових потреб і у сільському господарстві.
9. Значення підземних вод.
10. Економія прісної води.
11. Стан забруднення внутрішніх водойм.
12. Способи раціонального використання води.
13. Правова охорона вод.
14. Збір за спеціальне використання водних ресурсів та збір за користування водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту (плату за воду).
15. Ліміти на використання водних ресурсів.
16. Еколого-економічні проблеми використання водних ресурсів.
17. Надра України та їх раціональне використання.
18. Раціональне використання геологічного середовища.
19. Проблеми економічного використання надр землі.
20. Основи законодавства про надра.
21. Збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок Державного бюджету.
22. Рентна плата за нафту і газ. Платежі за користування надрами.

23. Рентна плата за транзитне транспортування природного газу, аміаку через територію України та рентна плата за транспортування нафти магістральними нафтопроводами; платежі за користування надрами; державне мито; єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України.
24. Земельний кадастр України.
25. Загальна характеристика плати за землю. Проблеми раціонального використання сільськогосподарських угідь.
26. Закон України “Про охорону атмосферного повітря”.
27. Регулювання викидів та рівнів впливу фізичних і біологічних чинників на стан атмосферного повітря; заходи щодо відвернення і зменшення забруднення атмосферного повітря викидами транспортних та інших пересувних засобів і установок та впливу їхніх фізичних чинників.
28. Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення охорони атмосферного повітря.
29. Правова охорона атмосфери.
30. Збір за забруднення навколишнього природного середовища. Податок з власників транспортних засобів.
31. Спеціальні заходи щодо захисту атмосфери.
32. Раціональне використання геологічного середовища.
33. Проблеми економічного використання надр землі.
34. Основи законодавства про надра.
35. Збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок Державного бюджету.
36. Рентна плата за нафту і газ.
37. Платежі за користування надрами.
38. Рентна плата за транзитне транспортування природного газу, аміаку через територію України та рентна плата за транспортування нафти магістральними нафтопроводами; платежі за користування надрами; державне мито; єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України.
39. Земля як територіальна основа розвитку суспільства та як ресурс.
40. Земельний кадастр України.
41. Загальна характеристика плати за землю.
42. Проблеми раціонального використання сільськогосподарських угідь.
43. Лісові ресурси України та їх використання.
44. Види лісових ресурсів. Багатоцільове використання лісів.
45. Загальногосподарське значення лісу.
46. Оздоровче значення лісу. Питання охорони лісу. Шляхи раціонального використання лісових ресурсів.
47. Правова охорона лісів.
48. Заповідники, ландшафти, рідкісні об’єкти та інші території, що перебувають під охорони держави.

49. Ефективне регулювання лісокористування, підтримання продуктивності лісів, активне лісовідновлення.
50. Податок з власників транспортних засобів.
51. Лісовий дохід.
52. Збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства.
53. Податок на промисел.
54. Мисливський фонд та проблеми мисливства.
55. Можливості покращання використання та охорони диких тварин.
56. Економічний механізм охорони рибних ресурсів.

Перелік практичних завдань до модульного контролю №3:

1. Економічна оцінка землі за продуктивністю, окупністю витрат та диференціальним доходом.
2. Грошова оцінка земель за капіталізованим рентним доходом.
3. Оцінка результатів забруднення атмосфери.

Критерії оцінювання індивідуальної самостійної роботи (не обов'язкова).

Критерії оцінювання індивідуальної самостійної роботи здобувачів (оцінюється в діапазоні від 0 до 12 балів):

- 12 балів – самостійна робота здобувачем виконана в повному обсязі;
- 10-11 балів – робота виконана в повному обсязі, але допущені незначні помилки;
- 8-9 балів – робота виконана майже на 90% від загального обсягу;
- 6-7 балів – обсяг виконаних завдань становить від 80% до 89% від загального обсягу;
- 4-5 бали – здобувач виконав лише від 70% до 79% від загального обсягу;
- 3 бали – обсяг виконаної роботи становить від 50% до 69% від загального обсягу;
- 2 бали – виконана частина роботи складає від 10% до 49% від загального обсягу;
- 1 бал – в цілому обсяг виконаних завдань складає менше 10% від загального обсягу;
- 0 балів – завдання передбачене на індивідуальну самостійну роботу здобувачем не виконане.

Викладачем оцінюється понятійний рівень здобувача, логічність та послідовність під час відповіді, самостійність мислення, впевненість в правоті своїх суджень, вміння виділяти головне, вміння встановлювати міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки, вміння робити висновки, показувати перспективу розвитку ідеї або проблеми, відсоток унікальності та запозичення текстового документу (плагіат), вміння публічно чи письмово представити звітний матеріал.

Критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти на екзамені (оцінюється від 0 до 24 балів):

24 бали – в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, глибоко та всебічно розкрито зміст теоретичних питань, правильно розв’язана задача з повним дотриманням вимог до виконання;

18-23 бали – достатньо повно володіє навчальним матеріалом, в основному розкрито зміст теоретичних питань, але при наданні відповіді не вистачає достатньої глибини та аргументації; правильно розв’язав задачу, але не надав обґрунтовані висновки по результатам розрахунків;

13-17 балів – в цілому володіє навчальним матеріалом, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації; в основному, правильно розв’язана задача, при цьому присутні несуттєві неточності та незначні помилки;

6-12 балів – не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом; недостатньо розкриті зміст теоретичних питань, допущені суттєві неточності; задача виконана частково; присутні неточності та помилки при вирішенні задачі;

1-5 балів – частково володіє навчальним матеріалом, відповіді загальні, допущені при цьому суттєві помилки; задача виконана частково; присутні значні неточності та помилки при вирішенні задачі;

0 балів – не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє зміст теоретичних питань; задача не вирішена.

Перелік теоретичних питань для підготовки до екзамену:

1. Охарактеризувати об’єкт вивчення та предмет дисципліни «Економіка природокористування».
2. Визначити економічний механізм охорони та відтворення тваринного світу.
3. Розкрити поняття природокористування, його соціально-економічну суть, складові частини.
4. Надати характеристику організаційно-економічним заходам державної підтримки і регулювання ресурсозбереження.
5. Визначити та розкрити сутність функцій охорони навколишнього природного середовища.
6. Надати характеристику платежів за ресурси та визначити їх види і нормативи.
7. Надати характеристику матеріально-технічної бази галузі охорони навколишнього середовища.
8. Визначити показники економічної і соціальної ефективності природоохоронних заходів.
9. Охарактеризувати органи і структуру управління в галузі природокористування та охорони природного середовища.

10. Розглянути методи обліку обмеженості ресурсів при розрахунках економічного ефекту.
11. Визначити цілі та завдання державного управління станом навколишнього середовища.
12. Розглянути методіку розрахунку економічної і соціальної ефективності природоохоронних заходів.
13. Розглянути сутність управління якістю охорони навколишнього середовища на різних адміністративних рівнях: державному, регіональному, місцевому та рівні підприємства.
14. Визначити критерії та показники загальної економічної ефективності природоохоронних заходів.
15. Обґрунтувати необхідність проведення моніторингу навколишнього природного середовища та визначити основні задачі державного контролю природокористування.
16. Визначити критерії та показники порівняльної економічної ефективності природоохоронних заходів.
17. Охарактеризувати систему фінансування екологічних програм і заходів з охорони навколишнього середовища за рахунок коштів бюджету різних рівнів.
18. Розглянути методи економічного обґрунтування розміщення виробництва.
19. Надати характеристику природним ресурсам як складової національного багатства країни.
20. Розкрити сутність еколого-економічного аналізу господарської діяльності підприємства.
21. Надати характеристику економічній класифікації природних ресурсів.
22. Визначити основні задачі та цілі проведення екологічної експертизи підприємства.
23. Визначити та розкрити сутність економічної оцінки природних ресурсів.
24. Охарактеризувати основні показники еколого-економічного рівня виробництва.
25. Визначити критерії економічної оцінки природних ресурсів.
26. Розглянути методіку оцінки внутрішньої еколого-економічної шкоди від забруднення виробничого середовища підприємства.
27. Розглянути показники для оцінки вартості природних ресурсів.
28. Визначити економічний ефект від удосконалення технології виробництва, впровадження ресурсозберігаючої техніки і технології.
29. Розглянути види індивідуальних оцінок природних ресурсів.
30. Визначити основні принципи непрямой оцінки збитків від антропогенного впливу довкілля.
31. Охарактеризувати методи економічної оцінки природних ресурсів.
32. Розглянути процес ресурсного заощадження як один з основних напрямів інтенсифікації виробництва.

33. Дати визначення та розкрити сутність плати за природні ресурси та послуги.
34. Надати характеристику економічним результатам природоохоронної діяльності.
35. Охарактеризувати основні економічні інструменти екополітики.
36. Визначити сутність та завдання управління в галузі ресурсозбереженням.
37. Обґрунтувати сутність оцінки результатів забруднення атмосфери.
38. Визначити та розкрити сутність ліцензування природоохоронної діяльності.
39. Охарактеризувати спеціальні економічні заходи щодо захисту атмосфери.
40. Визначити порядок регулювання нормативів плати за забруднення навколишнього середовища з урахуванням зміни рівня цін.
41. Визначити сутність та завдання управління в галузі використання та охорони земель.
42. Розкрити взаємозв'язок податкової системи і плати за ресурси.
43. Охарактеризувати види економічної оцінки землі.
44. Визначити основні напрями вдосконалення системи платежів за використання природних ресурсів.
45. Розкрити сутність грошової оцінки земельних ділянок.
46. Охарактеризувати методи визначення економічних збитків від антропогенного впливу довкілля.
47. Надати характеристику видам економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель.
48. Визначити порядок оцінки екологічних витрат і вигід.
49. Розкрити сутність та порядок проведення державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин.
50. Визначити основні положення міжнародного реєстру екологічної інформації.
51. Визначити сутність та завдання державного управління і контролю у галузі використання і охорони водних ресурсів.
52. Розглянути механізм формування економічних збитків від забруднення довкілля.
53. Охарактеризувати організаційно-економічні заходи щодо забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.
54. Визначити особливості розрахунку локальних економічних збитків від забруднення повітря, водного середовища, господарських об'єктів.
55. Надати характеристику процесам стандартизації і нормування в галузі використання і охорони та відтворенню водних ресурсів.
56. Розкрити сутність економічних збитків від забруднення довкілля.
57. Надати характеристику основним видам плати за воду.

58. Охарактеризувати з економічної точки зору механізм вторинного ресурсного споживання.
59. Розкрити сутність економічного стимулювання заходів щодо розширеного відтворення лісів.
60. Визначити основи екологічного нормування (водопостачання, водовідведення, паливно-енергетичних і повітряних ресурсів).

Перелік практичних завдань до для підготовки до екзамену:

1. Розрахунок вартості викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами підприємств, установ, організацій.
2. Оцінка економічних збитків від антропогенного впливу на навколишнє середовище.
3. Розрахунок показників для оцінки вартості природних ресурсів.
4. Економічна класифікація природних ресурсів.
5. Обрахування негативних наслідків з урахуванням змін економічних функцій елементів природи
6. Механізм формування економічних збитків від забруднення довкілля
7. Розрахунок локальних економічних збитків від забруднення повітря, водного середовища, господарських об'єктів.
8. Прогнозування економічних збитків від впливу на довкілля.
9. Екологічні, соціальні та економічні результати оцінки ефективності природоохоронних заходів.
10. Економічна оцінки землі за продуктивністю, окупністю витрат та диференціальним доходом.
11. Грошова оцінка земель за капіталізованим рентним доходом.
12. Оцінка результатів забруднення атмосфери.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основні законодавчі та нормативно-правові акти:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 № 2768. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>
3. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 № 3852 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
4. Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20 липня 2009 №389 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09#Text>

5. Перелік видів діяльності, які відносяться до природоохоронних заходів: Постанова Кабінету міністрів України від 17 вересня 1996 р. № 1147 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF#Text>
6. Про затвердження Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. №175. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/175-2002-п>
7. Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 р. № 391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98>
8. Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13 липня 2000 р. №1908-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14#Text>
9. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лютого 2020 р. №1478. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Text>
10. Про меліорацію земель : Закон України від 14 січня 2000р. №1389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>
11. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 р. №2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>
12. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 р. №2707 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>
13. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. №1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
14. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 р. № 2059. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>
15. Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999р. №591 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text> (дата звернення 08.08.2020).
16. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20 березня 2018 р. №2354-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>
17. Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 р. №2894 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>

Основна література:

1. Екологічна безпека держави: державно-управлінський вимір: монографія / Андронов В.А. , Домбровська С.М., Ковальчук С.М., Крюков С.М. Харків : НУЦЗУ, 2016. – 220 с. (бібліотека НУЦЗУ)
2. Економіка довкілля і природних ресурсів: навчальний посібник / за заг. ред. П. Т. Бубенка/ Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. –Х.: ХНУМГ, 2014. – 280с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33756495.pdf>

3. Економіка природокористування: підручник / Б. М. Данилишин, М. А. Хвесик, В. А. Голян. – К. : Кондор, 2010. – 465 с. URL: http://www.geol.univ.kiev.ua/lib/econom_pk.pdf
4. Економіка природокористування: навчальний посібник / Коренюк П.І., Федулова С.О. /– Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2014. – 274 с. URL: https://udhtu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/Ekonomika-prirodokorystuvannya_Fedulova-S.O..pdf
5. Забезпечення екологічної безпеки : підручник / Сарапіна М.В. та ін. Харків : НУЦЗУ, 2019. 246 с. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua>
6. Природні та техногенні загрози, оцінювання небезпек : Підручник / В.А. Андронов та ін. Харків, 2011. – 264 с. (бібліотека НУЦЗУ).

Допоміжна література:

1. Встановлення закономірностей виробництва біологічно-активного компонента харчових продуктів / О.Ковальова, Ю. Чурсінов, В. Калина, В. Кошулько, К. Куниця, А. Чернуха, О. Безуглов, О. І. Богатов, Д. Полковниченко, Н. Григоренко // *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, vol. 2 №11 (104) (2020), с.61–68. Системи екологічного управління: сучасні тенденції та міжнародні стандарти. <https://dSPACE.dsau.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/3380/1/200026-453062-1-PB.pdf>
2. Економічні основи ресурсозбереження. Навчальний посібник. – Тернопіль: Вектор, 2015. – 76с. <http://dSPACE.wunu.edu.ua/bitstream/316497/24653/3.pdf>
3. Запровадження плазмохімічної активації технологічних розчинів в процес екологізації солодового виробництва / О.Ковальова, О.Півоваров, В.Калина Ю.Чурсінов, К.Куниця, А.Чернуха, Д.Полковниченко, Н.Григоренко, Т. Курська, О.Єрмакова // *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 5/10 (107) 2020 с.26-34. URL: <https://dSPACE.dsau.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/3362/1/215160-485787-1-PB.pdf>
4. Системи екологічного управління: сучасні тенденції та міжнародні стандарти. Посібник /С.В. Берзіна, І.І. Яреськовська та ін. – К: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 134 с. URL: <https://www.ecolabel.org.ua/images/page/2018-04-02-01.pdf>
5. Фінанси природокористування: навч. посіб. Луцьк: Терен, 2019. – 284 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16463/1/posibnyk.pdf>
6. Green energy and environmental protection: problems of state regulation in Ukraine and EU experience / D. Ju. Polkovnychenko, N.V. Grigorenko, O.I. Liashevskaya, M.A. Bolovnev, N.I. Kalashnik, T.A. Filippova, S.V. Stankevych // *Ukrainian Journal of Ecology*, 2020, 10(5), 233-235, doi: 10.15421/2020_235 URL: <https://www.ujecology.com/articles/green-energy->

and-environmental-protection-problems-of-state-regulation-in-ukraine-and-eu-experience.pdf

Інформаційні ресурси:

1. <https://books.nuczu.edu.ua> – офіційний сайт бібліотеки НУЦЗ України
2. <https://zakon.rada.gov.ua> – офіційний сайт Верховної Ради України
3. <https://korolenko.kharkov.com/> - офіційний сайт Харківської державної наукової бібліотеки імені В.Г. Короленка
4. <https://mepr.gov.ua/news/37388.html> - офіційний сайт Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів
5. <https://nbuv.gov.ua> - офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського
6. <https://nuczu.edu.ua> – офіційний сайт НУЦЗ України

Політика викладання навчальної дисципліни

1. Кожен здобувач вищої освіти повинен дотримуватися моральних норм, правил етичної поведінки та принципів академічної доброчесності.

2. Кожен здобувач повинен мати опорний конспект лекцій та вести в ньому записи власноруч. Під час самостійної роботи проводити записи опрацьованого матеріалу за темою лекції, практичного (семінарського) заняття.

3. Попередня підготовка до практичних (семінарських) занять повинна проводитися за рекомендованою літературою.

4. Практичні завдання повинні бути виконані вчасно та якісно.

5. Доступ до НМКД забезпечується платформою Університету (<https://nuczu.edu.ua>) та електронною системою управління навчанням Moodle (<http://moodle.nuczu.edu.ua/>).

6. На останньому тижні викладання навчальної дисципліни в семестрі науково-педагогічний працівник має оголосити здобувачам вищої освіти отримані бальні оцінки з дисципліни під час практичних, семінарських, занять у присутності всієї навчальної групи.

7. Здобувач вищої освіти, який не використав надане йому право у встановлений термін або пропустив заняття без поважних причин, отримує за кожне пропущення заняття 0 балів.

8. Здобувач вищої освіти, який з поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного та /або проміжного контролю, має право на відпрацювання їх у двотижневий термін після повернення до навчання, але до початку екзаменаційної сесії.

9. Здобувач вищої освіти допускається до складання підсумкового (семестрового) контролю, якщо він виконав усі види обов'язкових робіт, що передбачені відповідною робочою програмою навчальної дисципліни в семестрі та набрав за них необхідну кількість балів (не менш 45 балів).

10. Підсумковий бал з навчальної дисципліни є сумою балів,

одержаних за поточний, проміжний (модульний) контроль, підсумковий контроль.

11. Якщо здобувач вищої освіти був не допущений до підсумкового (семестрового) контролю, він повинен до встановленого терміну повторного оцінювання набрати необхідну кількість балів з поточного та/або проміжного (модульного) контролю, виконуючи додаткові види робіт або перескладаючи модульну контрольну роботу.

12. Здобувачу вищої освіти, який не склав під час підсумкового (семестрового) контролю керівником факультету дозволяється повторне складання цього виду контролю за окремим графіком на термін до двох тижнів від початку наступного осіннього семестру (при умові не складання не більше двох видів підсумкового (семестрового) контролю).

13. З навчальною метою під час заняття мобільними пристроями дозволяється користуватися тільки з дозволу викладача.

14. При виконанні індивідуальної самостійної роботи до захисту допускаються реферати, які містять не менше 60 % оригінального тексту при перевірці на плагіат, есе – 70 %.

15. Здобувач вищої освіти має право дізнатися про свою кількість накопичених балів у викладача навчальної дисципліни та вести власний облік цих балів.

16. У разі, якщо здобувач вищої освіти не погоджується з оцінкою, яку отримав під час підсумкового контролю, він має право в день оголошення результатів звернутися до деканату факультету з відповідною апеляційною заявою.

17. У виключному порядку окремим здобувачам вищої освіти можуть встановлюватись індивідуальні терміни складання сесії.

Розробник:

доцент кафедри

управління та організації діяльності
у сфері цивільного захисту

Наталія ГРИГОРЕНКО